

Dimitrije Bajalica :

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK

Poznato je da je 1936-te godine puna provala, presuda na osnovu Zakona o zaštiti države, odvođenja komunista i boraca za radnička prava na robiju i u zatvore.

Takva jedna provala dovela je do hapšenja seljaka i radnika u Knežpolju, koji su na ovaj ili onaj način bili vezani za radnički pokret i za Komunističku partiju.

Hapšenje je počelo na Kordunu. Vaza je išla preko Banije na partijsku organizaciju i pristalice radničkog pokreta u Bosanskoj Kostajnici. Kako se uticaj komunista, veze i rad, širenje materijala i letaka protezao po selima s jedne i s druge strane reke Une, sve tamo do Knežpolja, to su hapšenja počela i po selima. Do tada nije se u tim selima mnoge žale o tome šta su hteli komunisti i kakav je program Komunističke partije. Istina, na izborima 1935 godine a i ranije seljaci ovih sela su listom oglašili za opoziciju i bili su spremni da se bore za demokratska prava, ali uticaj partije na njih do toga vremena nije postojao.

Hapšenje "komunista" po selima (Hrvatska Slabinja, Slabinja, i u bosanskim selima: Bačvani, Strigova, Dvorište) otvorilo je put ka upoznavanju seljštva sa programom komunista.

Sve do toga hapšenja šandarmi su hodali kroz sela povremeno i sasvim komotno. I nikad više od dvojice. A tada, u ljetne dane 1936 godine u Bosansku Kostajnicu doveden je vod šandarma. U grupama po šest i više sa nožem na puškama išli su po selima, vršili su oni pretrese, hapsili i odvedili u zatvor u Bosanskoj Kostajnici. Pohanšeni su provedli u zatvoru u Bos. Kostajnici, Banja Luci i Petrinji više mjeseci. Napokon im je sudio Okružni sud u Banjoj Luci.

Kroz sela i varošicu samo u prvim danima hapšenja pro-
šao je izvestan strah od hapšenja. Samo dotle dok se nije saznalo
da se ne radi ni o krađi ni o ubistvu, već o politici koja treba
da oslobodi seljaka i radnika od rada za drugog, od bogataša i
gospode.

Čime, u tim selima su i ranije hapšeni ljudi, vezani
u lance i odvođeni na robiju. To je bilo za tuše, krađe,
otimačine devojaka, ubistva i slično. Ovoга puta to više nije
bio slušaj. Istina je brzo probila u svako село u svaku kuću.
Krajem šapatom, a onda sve glasnije i glasnije širila se kroz
sela misao o drugijem životu bez kralja i monarhije, bez gospo-
de i sirotinje, bez popova i šandarma. Istina onakva i u onom
obliku kako su mogli shvatiti i prihvatiti seljaci. A oni su je
prihvatili oheručke. To su pokazali izbori 1938 godine i dani
ustanka 1941 godine.

Pređ početak Drugog svetskog rata u redovima učitelja
postojala je organizovana grupa naprednih snaga čiji se uticaj
osećao u radu učiteljskog udruženja kao staleške organizacije.
Iz godine u godinu rasle su te napredne snage, povećao se broj
komunista među učiteljima, čvrste su veze učitelja sa radničkim
pokretom u zemlji. To je naročito vidno došlo do izražaja u dane
19, 20 i 21 avgusta 1939 godine u Banja Luci gde je održan kongres
učitelja.

Na samom Kongresu napredne snage u učiteljskim redovima
javno su istupile kao treća grupa i pred stotine delegata iznosili
liniju svoje borbe. Ta linija bila je linija demokratskih snaga
zemlje, radničke klase Jugoslavije.

To su bile godine bujanja radničkog pokreta, jačanja
Komunističke partije i širenja njenog uticaja na mase. Bile su
to godine otvorenih sukoba radničke klase na čelu sa komunistima

protivu reakcije, ljotifevaca, zagovarača fašizma. U toj borbi je ojačala i banjalučka partiska organizacija, koja je vešte pripremila i u svoju borbu uključila i sve one napredne učiteljske snage koje su došle na kongres.

Borba je počela na samom kongresu gde su učitelji komunisti otvoreno iznosili probleme narodnog prosvjetovanja, položaj učitelja, a naročito učiteljice, oštro udarali protiv učiteljske reakcije i drugo.

U toku rada kongresa policija je upala na galeriju i izvršila legitimisanja sumnjajući da među prisutnim delegatima mora biti banjalučkih komunista. Posao im je bio uzaludan, jer su banjalučki komunisti našli drugu vezu sa učiteljima komunistima a time i sa radom kongresa. I dok su se jedni na kongresu borili protiv provokacija svake vrste, dotle su drugi vršili pripreme za izlazak učitelja na ulične demonstracije i njihovo sjedinjavanje sa demonstracijama banjalučkih radnika.

Policija je saznala da se pripremaju demonstracije te je i ona izvršila potrebne pripreme, obezbjedila pojačanja iz unutrašnjosti, ubacivala svoje agente među učitelje da ih odgovore od demonstracija. Pretili su tučom i pucanjem. Ništa nije pomoglo.

Posljednjeg dana kongresa uveče, ispred kongresne zgrade, krenuli su učitelji glavnom ulicom sa patriotskim pjesmama o odbran zemlje i parolama slobode i demokratije. Pred rijekom mladosti naprednih učiteljskih snaga čistilo brzo banjalučko šetalište a stotine i stotine radnika, inteligencije i demokratski nastrojen građana banjalučkih koji su na taj momenat čekali i za njega bili pripremljeni, slivalo se u razvučene redove učitelja, popunjavalo ih i čvrsto.

Arhiv Doc. kraljevo B. Luka
ABK 209-MS-I/4

Na čelu, u osmeroređu, snažno uhvaćene ispod ruku koračale su mlade učiteljice sa pesmom "Lanci nam se kuju kleti". Kada je čelo demonstracija izbile u visinu parka iz sporednih ulica izbila je policija na konjima sa pendrecima i isukanim sabljama i ustremila se puna besa na demonstrante. Iz dvorišta i iz kuća izlazile su grupe ljotiševaca.

Banjalučka partiska organizacija pripremila se na sve to i iskoristila nasrtaj poslije za obračun sa ljotiševcima.

Bio je to izvanredan događaj za napredne snage Banja Luke a pogotovo za učitelje. Banjalučka demonstracija povezala je učiteljstvo još čvršće sa radničkim pokretom. Komunisti, radnici i studenti Banja Luke razvili su u njima nove snage, pokazali im put kojim treba ići bez kolebanja i učvrstili veru u snagu radničke klase.

Dimitrije Bajalica

Dimitrije Bajalica

Spravile:

- 1) *Z. Zepović*
- 2) *Ime ime*

Arh. Eo. Istorije B. Luka

ABK209-MS-114